

a tengerszinthez képest 541 méteren szoktam ejtőzni. Megmosolyogtató ez az elmozdulás, egy dolgot azonban világosan jelez: szeretem egyszerre több koordinátarendszeren belül érzékelni magam. Attól függően, honnan nézünk rá, másnak mutatkozik a város.

Mert végül sosem az erdők felé veszejtem lépteim. Mindig aláereszkedek a dombról. A Büdös-kút csordogálása az utolsó hang, amely a magasságba köt be. Innen utcák indulnak befelé, épületek, tömbházak sorjáznak. A hangok kierősödnek, eltorzulnak, egybefolynak. Én mégis a fenti zenét szeretném hallani. Ezért mindig a szűkös utcákat keresem. A roskadt, de ezzel az időt magukba préselő házakat. Az egyéniségüket még őrző ház-homlokzatokat. A fásított részeket. Az apró tereket. A megfelelő helyen lefogott hangok a város testéből is felfakadhatnak.

Rajtunk is áll, milyen városokban lakozunk.

SZATMÁRNÉMETI – SATU MARE – SATHMAR

Csirák Csaba

FELEDÉS ŐFELSÉGE ELLEN

1. Melyik a kedvenc fája?

A kedvenc fám: a kedves fám. Nagykárolyban a szülői háznál, a kertben élt egy gyönyörű nagy diófa. Ő (ez) volt a kedves fám. Évtizedek múltán, amikor néha Nagykárolyba látogatok, az utcáról szemlélgetem a volt házunkat, odaképzem a közben kipusztított szőlőlugasokat, a diófát, mert jól esik visszaemlékezni. A Diófa sem él, kivágták. Gyermekkoromban játékos otthonom volt ez a fa, de lehet, hogy inkább játszótársamnak kellene hívnom. Amikor bátorságomat tettem próbára, felmásztam a legtetejébe. Ilyenkor többnek éreztem magamat, mint odalent, de még annál is, ami valójában voltam. Viharos időben különösen ijesztő, de nagyon izgalmas kaland valahol a legfelső ágakon megkapaszkodni. Hajóskapitánynak képzelhettem magam, ringott alattam a viharos szélben az ingatag világ. Békés időben, főleg nyári kánikulában, a fa középtáján, két vastag ág találkozásá-

nál fészket építettem, ahol akár megpihenni is lehetett, de leginkább képezelegni.

Az igazi nagyságokhoz illat is tartozik. Ezt a diófától tanultam. Az ő illata komor-kesernyés, férfias, nem édes és nem csábítóan bódító, mint a hárs illata. Ha lett volna hársfánk az udvaron, vajon elcsábított volna? Az akác, a szilva, a barack, a birsalma nem csábított el, csak a diófa.

Amikor rossz fát tettem a tűzre, és apám el akart naspángolni, hova menekülhettem? A diófára. Tavasztól őszig hinta lengett rajta, apám keze munkája, amit aztán az én gyermekeimnek is alkalmuk volt kipróbálni.

Történelmi szerepe is volt ennek a diófának. 1944 őszén, amikor Nagykárolyban bombáztak, apám bunkert ásott a fa alá, amit egy hatalmas vasajtóval fedett le. Oda menekültünk, amint utólag kiderült, fölöslegesen, mert csak a vasútállomást és a környékét célozták meg a B24-es bombázók.

Az őszi diószüret is kedves emlék, egy hajlékony, hosszú dióverő rúddal dolgozott apám, nekem a fáradságos aprómunka, a dió vesszőkosárba gyűjtése jutott. Aztán felvittük a ház padlására, szétterítettük, hogy száradjon. A karácsonyhoz és húsvéthoz éppen úgy hozzátartozott a „diós bejgli”, mint az ünnepi szentmiséken való részvétel. A diófa egész évben velünk volt.

2. Mi volt a legutóbbi felfedezése?

Kalandszerű felfedezés! Mintegy hét évtizede éneklek már a *Pápai Himnusz*t, de nem tudtam, hogy Wiseman bíboros versét egy szatmári tanár ültette át magyar nyelvre. Kikutattam, hogy a *Pápai Himnusz*nak a szövegét (*Hol Szent Péter sírba téve...*) Gyurits Antal (1819–1892) ültette át magyar nyelvre, az a Gyurits Antal, aki Szatmárnémetiben élt és tanított 33 évig, és itt nyugszik a hídon túli temetőben feleségével és két fiával együtt. A *Szent vagy, Uram!* című énekeskönyvben szerepel a *Pápai Himnusz* szövege és kottája az átültető és a zeneszerző Feley Antal nevével együtt, csak azt nem tudta eddig senki, hogy Gyurits Antal a mi emberünk, meg azt sem, hogy ki is volt ez a polihisztor. Véleményem szerint ezt minden szatmárinak tudnia kell! Kiderült, hogy a mi műfordítónk író is, költő is, régész is, tankönyvek szerzője is, országgyűlési gyorsíró is, történész is, helytörténész is, nyelvész is stb. Hamarosan kiadok egy könyvecskét erről a „felfedezésemről”.

3. Melyik a kedvenc sétálóhelye?

Anyai nagyszüleim Szatmárnémetiben éltek. Gyermekkoromban a vakációim nagy részét náluk töltöttem. Az Árpád (Vasile Lucaci) utca volt mindig a legszebb és a legkedvesebb számomra. Ezt az utcát park kíséri végig, azt hiszem, ezért vonzott annak idején. Valamikor, hajdanán néha

sétáltunk is az Árpád utcában. Ma már mindenféle szobor s a hatalmas gépkocsiforgalom miatt túlságosan elvárosiasodott. Szerencsére a parkrészt nem bántják. Az sem volt kis kaland számomra, amikor kikutattam, hogy 1889–1904 között az Árpád utcában nyári színház működött. Ezt sem tudta senki. Most már ez a tudás is közkinccs lett. Ne hagyjuk, hogy korlátlan hatalommal uralkodjék rajtunk Feledés Ófelsége!

Személyes bajom, hogy elfelejtettem sétálni. Autóm sohasem volt. Mint hivatásos gyalogos megtapasztaltam, hogy soha senki nem hagyott el gyaloglás közben. De ez már csak a múlt. Útjaim vannak ma is, amiket már életkoromtól fogva csak sétálva tudok megtenni, de Isten tudja, mikor sétáltam a séta kedvéért egy igazit utoljára!

4. Kivel íratná meg a város regényét, és miért?

Az egyik leghatékonyabb eszköz az önismeretre a város regénye vagy regényei lenne/lennének. Ezt a munkát Láng Zsoltra vagy KAF-ra bízám. A téma méltó az Ő tollukhoz! Hajrá!

5. Melyik épület jut eszébe, miért?

A színházunk jut eszembe. A jelenlegi épület, már városunk második kőszínháza, 1892-ben épült, az idén 130 éves. A magyar színjátszás legnagyobbjai fordultak meg színpadán. Az idők folyamán sokszor változtatták a nevét, ami hatékonyan rombolja az állandóságról szóló álmainkat. Amikor 1892-ben elkészült, Városi Színháznak nevezték. Bejöttek a románok, s a Nottara nevet ruházták rá. 1941-ben Kölcsey Színház lett, 1946-ban Népszínház, ami ebben az esetben nem színházi karaktert jelöl, hanem politikait, azt, hogy a színház a „dolgozó népe”. 1957-től Állami Magyar Színház Szatmár néven szerepelt, aztán amikor román nyelvű társulatot is létesítettek, megpróbáltak politikailag semleges nevet kitalálni, így lett Északi Színház. Valóban, Bukaresthez viszonyítva Északon vagyunk, de Nagybányához képest Délen, Budapesttől pedig Keleten. Akkor hol is vagyunk? A rendszerváltás után az Északi Színház magyar tagozata első igazgató-főrendezőjének a nevét vette fel, így lett Harag György Társulat.

6. Mi a csúnya a városban?

Annak idején a Polgármesteri Hivatal felújította az úgynevezett Új központot, amit tulajdonképpen a Batthyány utcából alakítottak ki. Rideg, városidegen test lett a Batthyány utcából. Csupa dimbes-dombos, gödrös, buktatós járdafelületek, de „különlegesek!”. Felhasználtak mindenféle építőanyagot. Volt ott beton, fa, márvány, gránit, üveg, műanyag. A kép giccses kirakathoz hasonlított, nem városközpontoz, ráadásul ennek a tengelyében a város legcsúnyább épülete a Közigazgatási Palota és a Szakszerveze-

tek Művelődési Háza áll. Sem elképzelés, sem üzenet, sem szépség, sem jó ízlés, csak önmutogatás!

2021-ben átalakították az Új központot, a járdákat emberszabásúvá tették, lehet akadálytalanul járni-kelni. A régi örökségből azonban itt maradtak a mai napig azok a szabálytalan alakú törött kőtömbök, amelyek leginkább sírkövekhez hasonlítanak. Joggal teszi fel az idegen a kérdést: ez a város új központja, vagy temető? A „sírkövekre” kis emléktáblákat ragasztottak a város legfontosabb, kevésbé fontos és jelentéktelen román személyeinek neveivel. Szemszúrásból néhány magyarnak is jutott hely! A táblák csak és kizárólagosan románul szólalnak meg. Ezeknek a köveknek a látványa szép- és jóérzékünket teszi próbára, tartalma pedig igazságérzetünket.

A táblákon szereplő nevek nemzetiségi szempontból az aránytalanság szóval jellemezhetőek. A város ezeréves történetéből 900 évig magyar város volt, és 100 éve Románia része. Elképzelhető az, hogy 900 év alatt a magyarság kevesebb jelentős személyiséget adott a városnak, mint a románok 100 éve alatt?! Ezek a névtáblás sírkövek hamis várostörténetet mutatnak be az idegennek és a most felnövő fiataloknak! Méltánytalan, igazságtalan, az ott elsétáló magyarok számára hangulatrontó, bosszantó látvány. Sokak szerint a város legcsúnyább része! Pedig lehetne kedves, lehetne szép, lehetne méltóságteljes, lehetne korszerű, lehetne meseszerű, lehetne nemcsak központ, hanem a város minden lakójának főtere. De nem, főterünk nincs, csak városközpontunk van. Milyen ez a központ? Amilyen csak egy központ lehet: rideg, csúnya!

Sétára senki sem választja az Új központot, csak ügyintézők népesítik be a Polgármesteri Hivatal, a Megyei Tanács, a bankok és a posta miatt.

7. Hol búsul?

Nem búsulok, de bosszankodnivaló van bőven. Éppen a várossal kapcsolatos a bosszúságom, amikor a rongálók, a szemetelők, a járdán közlekedni nem tudók hoznak ki a sodromból.

8. Az Ön számára mi vagy ki a város középpontja?

Ha szülővárosomra gondolok, akkor a Károlyi grófok kastélyára, különösképpen a kert romantikája szép és emlékezetes.

Szatzmárnémetiben a Székesegyház, a Pannónia, a színház, a Vécsey-ház, a volt Koronaszálló, a Zsidó korzó, vagyis a város régi központja azzal a parkkal, amelyet ezek az épületek körülvesznek. Nagypám még piacnak nevezte a ma Régi központnak nevezett részt, ahol Bem tábornok 1848 decemberében díszszemlén átvette az erdélyi hadjáratok megkezdésekor a hadsereget.

9. *Mit szeretne átélni a város eddigi történetéből, illetve mit nem?*

Az 1970-es árvízét átéltem. Azt semmiképpen nem szeretném újból átélni, pedig az volt az első alkalom, amikor megtapasztaltam azt, hogy mi a szolidaritás. Azt mondják, a nehézségek tanítanak. Úgy tűnik, igaz.

A szép és kellemes dolgokat nem szeretném újra átélni, maradjanak meg olyanok, amilyenek voltak, meg amilyenek alakulnak az idő múlásával az emlékezetemben.

10. *Melyik az a hely, amit soha senkinek nem mutatna meg?*

Fentebb már említettem a Ceaușescu-korszak két torzszülött épületét, a Közigazgatási Palotát és a Szakszervezetek Művelődési Házát, ehhez hoztatték a sírköves Új központot. A Közigazgatási Palotán a városba látogatók jókat mulatnak. Van, akit pásztorra emlékeztet, másokat rakétakilövő állomásra. Az épületben megfordulók „betonrengetegből” jönnek ki a szabadba. Olyan érzés ennek az épületnek a közelében vagy benne tartózkodni, mintha szántszándékkal el akarnák venni az embertől a szépet. Nagy baj! Még nagyobb baj, hogy megszokható, elfogadható része lett a városnak.

SZÁSZRÉGEN – REGHIN – SÄCHSISCH-REGEN

Barabási-Geréb Mária

MÉRTÉK MELLÉ MINTA

1. *Melyik a kedvenc fád?*

Ha egyetlen régeni fa, akkor az az Egyfa. Azt mondják, az 1848-as forradalom emlékére ültették, a belseje beton, hogy megmaradhasson. Nekem cserkészkori emlékek ugranak be róla, nagyon régiek. Kész csoda, hogy még megvan. Ha viszont két fa, akkor gyorsan a nyomában lohol a Dacia-blokk mögötti eperfa, amire még fel is másztunk anno, s aminek a gyümölcse úgy összefestette a kezünket, mint a nemblokkos gyermekekét a dió ősszel.

2. *Mi volt a legutóbbi felfedezésed?*

Egészen friss: szinte teljesen eltűnt az abafáji Huszár-kastély. Elhordták. Ritkán járok arra, és egyre fogy, most már közelít a semmihez. Pedig milyen hangzatos lenne arról írnom, hogy Régenben ott sétálhat az ember, ahol anno Mikes Kelemen és Dsida Jenő. Hát nem.